

והקימותי את בריתי

The First "Berit"

(1) בראשית ו, ט-כב

אלה תולדת נח נח איש צדיק תמים היה בדרתיו את האלהים היתה לך נח: ויולד נח שלשה בנים את-שם את-חם ואת-יפת: ותשחת הארץ לפני האלהים ותמלא הארץ חמס: וירא אלהים את-הארץ והנה נשחתה כי-השחית כל-בשר את-דרך על-הארץ: ויאמר אלהים לנח קץ כל-בשר בא לפני כי-מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את-הארץ: עשה לך תבת עצי-גפר קנים תעשה את-התבה וכפרת אתה מבית ומחוץ בפפר: וזה אשר תעשה אתה שלש מאות אמה ארך התבה חמשים אמה רחבה ושלשים אמה קומתה: צהרו תעשה לתבה ואל-אמה תכלנה מלמעלה ופתח התבה בצדה תשים תחתים שנים ושלשים תעשה: ואני הנני מביא את-המבול מים על-הארץ לשחת כל-בשר אשר-בו רוח חיים מתחת השמים כל אשר-בארץ יגוע: **והקימותי את-בריתי אתך** ובאת אל-התבה אתה ובניך ואשתך ונשי-בניך אתך: ומכל-החי מכל-בשר שנים מכל תביא אל-התבה להחית אתך זכר ונקבה יהיו: מהעוף למינהו ומן-הבהמה למינה מכל רמש האדמה למינהו שנים מכל יבאו אליך להחיות: ואתה קח-לך מכל-מאכל אשר יאכל ואספת אליך והיה לך ולחם לאכלה: ויעש נח ככל אשר צוה אתו אלהים כן עשה:

(2) בראשית ח: כ-ט"ז

ויבן נח מזבח לה' ויקח מכלו הבהמה הטהרה ומכל העוף הטהור ויעל עלת במזבח: וירח ה' את-דיח הניחח ויאמר ה' אל-לבו לא-אסף לקלל עוד את-האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנערו ולא-אסף עוד להבות את-כל-חי באש עשיתי: עד כל-ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו: ויברך אלהים את-נח ואת-בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את-הארץ: ומוראכם וחתכם יהיה על כל-חית הארץ ועל כל-עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל-דגי הים בידכם נתנו: כל-דמש אשר הוא-חי לכם יהיה לאכלה בידק עשב נתתי לכם את-כל: אך-בשר בנפש דמו לא תאכלו: ואך את-דמכם לנפשותיכם אדרש מיד כל-חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את-נפש האדם: שפך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את-האדם: ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו-בה: ויאמר אלהים אל-נח ואל-בניו אתו לאמר: ואני **הנני מקים את-בריתי** אתכם ואת-זרעכם אחריכם: ואת כל-נפש החיה אשר אתכם בעוף בבהמה ובכל-חית הארץ אתכם מכל יצאי התבה לכל חית הארץ: **והקימותי את-בריתי** אתכם ולא-יכרת כל-בשר עוד ממי המבול ולא-יהיה עוד מבול לשחת הארץ: ויאמר אלהים זאת **אות-הברית** אשר-אני נותן ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה אשר אתכם לדורת עולם: את-קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ: והיה בענני ענן על-הארץ ונראתה הקשת בענן: **וזכרתי את-בריתי** אשר ביני וביניכם ובין כל-נפש חיה בכל-בשר ולא-יהיה עוד המים למבול לשחת כל-בשר: והיתה הקשת בענן וראיתיה **לזכר ברית עולם** בין אלהים ובין כל-נפש חיה בכל-בשר אשר על-הארץ: ויאמר אלהים אל-נח **זאת אות-הברית אשר הקמתי** ביני ובין כל-בשר אשר על-הארץ:

(3) בראשית טו, יח

ביום ההוא פרת ה' את אברהם ברית לאמו לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנחל הגדל נהר הפרת:

(4) בראשית יז, א-ד

ויהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים ויבא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים: ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד: ויפל אברהם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר: אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים: ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם כי אברהם המון גוים נתתיך: והפרתי אתך במאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו: והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: ונתתי לך ולזרעך אחריך אתו ארץ מגיד את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים: ויאמר אלהים אל אברהם ואתה את בריתי תשמו: אתה וזרעך אחריך לדורותם: זאת בריתי אשר תשמו: ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר: ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם: ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם וליד בית ומקנת פסח מכל בן זכר אשר לא מזרעך הוא: המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך והיתה בריתי בשרכם לברית עולם: וערלו זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמי את בריתי הפר:

(5) בראשית כא, כז

ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך וכרתו שניהם ברית:

(6) שמות יט: ה

ועתה אם שמוע תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ:

(7) שמות לד, ה-י

ויבד ה' בענין ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ה': ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקדה לא ינקדה פקדו עון אבות על בנים ועל בנים בנים על שלשים ועל דבעים: וימחה משה ויקד ארצה וישתחו: ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עסקשה ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר הנה אנכי פרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא יגבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראוה כל העם אשר אתה בקרבם את מעשה ה' כי נורא הוא אשר אני עשה עמך:

(8) ויקרא כז, מא-מה

אף אני אלך עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או אז יכנע לבבם הערל ואז ירצו את עונם: וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר: והארץ תעזוב מהם ותדן את שבתותיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת חקתי געלה נפשם: ואף גס זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסותם ולא געלותם לכלתם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלהיהם: וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים ליעני הגוים להיות להם לאלהים אני ה':

(9) דברים כח, סט

אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב:

(10) ירמיהו לג, כ-כב, כה

כֹּה אָמַר ה' אֲסִתְּפֹרוּ אֶת־בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת־בְּרִיתִי הַלַּיְלָה וּלְבִלְתִּי הִיּוֹת יוֹמָם־וּלְיַלָּה בְּעֵתָם: גִּם־
 בְּרִיתִי תִפֹּר אֶת־דָּוִד עַבְדִּי מִהָיֹת־לוֹ בֶּן מֶלֶךְ עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מִשְׁרָתִי: אֲשֶׁר לֹא־
 יִסְפֹּר צָבָא הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִמְד חוֹל הַיָּם כִּן אֲרַבָּה אֶת־זֶרַע דָּוִד עַבְדִּי וְאֶת־הַלְוִיִּם מִשְׁרָתִי אֲתִי:
 כֹּה אָמַר ה' אֲסִלֹּא בְרִיתִי יוֹמָם וּלְיַלָּה חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שִׁמְתִּי:

(11) מלאכי ב, ה

בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם וְאַתְּנֶם־לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת הוּא:

(12) מלאכי ב, יד

וְאַמְרָתֶם עַל־מָה עַל כִּי־ה' הָעֵיד בֵּינִךְ וּבֵין אִשְׁתְּ נְעוּלֶיךָ אֲשֶׁר אֶתָּה בְּגִדְתָּהּ בָּהּ: וְהִיא חִבְרָתְךָ וְאַשְׁתְּ בְּרִיתְךָ:

(13) במדבר כה, י-יג

וַיְדַבֵּר ה' אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: פִּינָחָם בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָשִׁיב אֶת־חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת־
 קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֲמַר הַנָּנִי נָתַן לִּי אֶת־בְּרִיתִי שְׁלוֹם: וְהִיְתָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ
 אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנָּא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

καὶ στήσω τὴν διαθήκην μου πρὸς σέ

(14) רש"י בראשית ו':ח

והקימותי את בריתי - ברית היה צריך על הפירות שלא ירקיבו ושלא יעפישו ושלא יהרגוהו רשעים שבדור.

(15) אבן עזרא פירוש ראשון בראשית ו':ח

והקמתי את בריתי - לאות שהשם נשבע לו שלא ימות הוא ובניו במבול, ואם לא נמצא בתחלה מפורש. כאשר מצאנו במשנה התורה: נשלחה אנשים לפנינו (דברים א':כב). ומלת והקמתי - שאקיים שבועתי. והקרוב אלי: שזאת הברית רמז לקשת.

(16) אבן עזרא פירוש שני בראשית ו':ח

והקימותי את בריתי אתך - למדנו מזה הכתוב שהשם כרת עמו ברית והבטיחו שלא ימות זרעו.

(17) רמב"ן בראשית ו':ח

והקמתי את בריתי - אמר ר' אברהם: לאות כי השם נשבע לו שלא ימות במבול הוא ובניו, ואם לא נכתב תחלה מפורש, כאשר מצאנו במשנה תורה: נשלחה אנשים לפנינו. ומלת והקימותי - שאקיים שבועתי. והקרוב אלי, שזאת הברית רמז לקשת. וטעם ברית - הסכמה ודבר שבחרו שנים, מגזרת: ברו לכם איש (שמואל א' י"ח), והמלה בסמוך ובמוכרת. וכן: שביית יעקב, ובנותיו בשביית. ויש אומרים: גבול כרות. כל אלו דבריו. והיותר נכון בדרך הפשט כי ענין: והקימותי את בריתי - לאמר בעת שיבא המבול תהיה בריתי קיימת אתך, שתבא אל התבה אתה וביתך, ושנים מכל הבשר להחיות, כלומר: שתחיו שם ותתקיימו לצאת משם לחיים. והברית הוא דברי השם כשיגזור אמר בלא תנאי ושיור, ויקם (איוב כ"ב:כח). והזכיר הברית, והזכיר שיהיה קיים. והוא כלשון: קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם - שקבלו עליהם דבר להיותו קיים.

(18) רד"ק בראשית ו':ח

והקימותי את בריתי אתך - בריתי שאני כורת עמך שתנצל ממי המבול אתה וכל אשר אתך, אקיימו לך.

(19) אברבנאל בראשית ו':ח

ואמנם מהו הברית שעליו אמר והקימותי את בריתי אתך חשב הר"ן שההמלט' וההצלה מהמבול הוא הברית שכרת לו להצילו לא זולת זה, ואינו נכון, והיותר מתישב בזה הוא שהאל יתברך בתחלת הבריה (כמו שפרשתי בסדר בראשית) שם חק גבול לים שעם היות טבע המים כפי מקומות היסודות לכסות הארץ שלא יהיה כן תמיד אבל יהיה הגלות בחלק מה מהיבשה לשוב הב"ח וחיותם שא"א להם מבלעדי זה וכמו שביאר' בפירוש יקו המים. הנה דור אנשי המבול כאשר עברו את חקם והפרו את גבולם ובריתם ראה הקב"ה להפר ג"כ עמהם את בריתו מהגלות היבשה וכבר ידעת שחוקי הבריה הראשונה נקראו ברית כמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. את בריתי היום ואת בריתי הלילה כי ברית הוא מלשון גבול כמו וברא אתה. וכאלו אמר השם לנח שהברית והגבול אשר שם למים שלא יכסו את הארץ אין ראוי לשמרו לאותם הרשעים כי כמו שהם הפרו את בריתי אף אני אסלק את בריתי ואת אמונתי וחסדי מהם ואסיר את גבול המים ושטף ועבר אבל הברית והחסד הזה אקים אתך כי אחרי שבריתי היתה אתך הצדק והשלמות גם אני ברית שלומי לא תמוש מאתך וכי תעבור במים לא ישטפוך באמצעות התיבה שבה תמלט עד יעבור זעם ואחר כך תתהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה הנה א"כ והקימותי את בריתי אתך הוא ברית גלות היבשה ושוב הב"ח בה שזה יתקיים לנח ולזרעו וכל הב"ח הצריכים אל בני אדם ובזה תשאר האדמה תמימה ולא תחסר כל בה והותרה בזה השאלה הג'.

(20) ר' י"ש ריגיו בראשית ו':ח

את בריתי - שרשו ברה, ויש עוד שורש בר ושורש ברר וכולן קרובים בענין שהונחו על דברים נקיים מפסולת כל אחד כפי ענינו, התבואה הנקייה ממוץ ותבן נקראת בר, והמזון העולה על השולחן שהוא נקי ויפה נקרא בריה ולהברות, והמאמרים הנקיים מכל שבוש נקראים ברורים, ועל האנשים המובחרים מכל העדה שאין לערער עליהם נאמר ברו לכם, וכן התנאים המיוסדים בין שני צדדים, הטהורים מכל ערעור וטענה נקראים ברית, כמו כל כורתי ברית שכל אחד מחייב עצמו לחבירו לעשות כן וכך אם הוא יעשה כן וכך. והנה לא מצינו שכרת ה' עדיין ברית עם נח שיאמר עליו עתה להקימו, כלומר לקיימו, אבל הברית הזאת היא ברית עולם שכרת ה' ימי בראשית, לקיים כל פרטי הבריה על מתכונתם ולהשפיע לבני אדם משפע טובו, ולפי שעל ידי המבול מחה את כל היקום, הבטיח לנח שיקים עמו את הברית הזאת, שינצל בתיבה עם משפחתו ועם שנים שנים ושבעה שבעה מכל המינים, ועל ידי כן יהיה שארית לארץ:

(21) נצ"ב בראשית ו':ח

והקמתי את בריתי: את הברית שכרתי על קיום העולם, והיא הברכה שברך ה' את אדם וחווה [הרחב דבר: וזהו פשט הכתוב בירמיה (לג,כה) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. ומשמעו, אם לא בריתי שכרתי על קיום העולם לא שמתי חקות שמים וארץ, שהרי ידוע לי שעלולים להיות נחרבים ע"י עונות הדור, וא"כ אין כבוד ה' לעשות פעולה שקיומה אינו בטוח. על כן כרתי ברית שמוכרחת היא להיות קיימת אפילו שלא כדרך טבע הדין. וכיוצא בזה נכרת ברית עם משה רבינו על שבטי ישראל דלא יכלה שבטא בשום אופן, כמו שיבואר בספר שמות (לד,י).] ואמר אלהים - זאת בריתי אקים אתך במה שתשאר אתה ובניך. ועיין בספר ויקרא (כו,ט) מקרא כזה ומה שכתבתי שם

(22) מ"ד קאסוטו בראשית ו':ח

והקמתי את בריתי אתך. הכוונה לפי אחדים (למשל רמב"ן וגונקל): והריני כורת עכשיו ברית אתך להצילך ממי המבול; לפי אחרים (למשל סקינר): אחר המבול אכרות ברית אתך (ט', ט' ואילך). אבל, כמו שכבר העירותי בהקדמתי לפרשה זו (סעיף 6), **יש להבחין בין כריתת ברית ובין הקמת ברית**: כריתת ברית היא קבלת התחייבות מצד בעלי הברית, והקמת הברית היא קיומה וביצועה של התחייבות זו ולפיכך אי אפשר להסכים לפירושים האמורים. וכן קשה להסכים לדעתם של רלב"ג ואברבנאל, שהכוונה לשמירת סדרי בראשית, המרומזים לפיהם במלה ברית שבירמיהו ל"ג, כ', כ"ה; אף לגבי נח נשתנו סדרי בראשית בימי המבול, וההבדל שבינו ובין יתר בני אדם היה רק זה, שהוא לא ניזוק בשינויים אלו כמו שהם ניזוקו. את הדרך להבנת הכתוב פותחים לפנינו דברי פסוק דומה, הנמצא להלן: ואת בריתי אקים את יצחק, שם מגיד אלהים לאברהם שאמנם גם ישמעאל יפריה וירבה וייעשה לגוי גדול, אבל הברית שכרת אלהים עם אברהם לא תתקיים בישמעאל בנו מן הגר, אלא ביצחק בנו מן שרה. והעניין כאן דומה. נאמר לו לנח שכל בני אדם עתידים לגווע במי המבול, ואם כך יהיה, ההבטחות שהבטיח אלהים לאדם הראשון מה יהיה עליהן? כתוב בבראשית א', כ"ח: ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ. אם כן אפוא, ברית כרותה לבני אדם, שיפרו וירבו וימלאו את הארץ: ברית לא בהוראה של התחייבות הדדית בין שני צדדים, אלא בהוראה של הבטחה אלהית חד-צדדית לטובת האדם, כגון זו שניתנה לפינחס בדברי האלהים: הנני נותן לו את בריתי שלום. ואי אפשר שלא יקיים אלהים את דברו. לפיכך, לאחר שנאמר כל אשר בארץ יגוע, נאמר כאן תכף ומיד והקמתי את בריתי אתך, כאילו להגיד: ואשר לבריתי אשר כרתי את אדם הראשון, אקיים אותה בך ובזרעך אחריו; בכם ימשך קיומה של האנושות, ובכם תתגשם הברכה שבירכתי את אדם הראשון. ולא לחנם נאמרה בהמשך הסיפור ברכה לנח ובניו דווקא באותה הלשון שבה נתברך אדם הראשון: ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ.

(23) שד"ל בראשית ו':ח

והקימותי את בריתי אתך – צדקו דברי רמבמ"ן כי לשון הקמת ברית נופל על שמירת הברית וגם על כריתתו, כגון זאת אות הברית אשר הקימותי, וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען ענינם כריתת ברית, למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך ענינו שמירת הברית וקיומה, וכאן הכוונה כריתת ברית להחיותם